

БІЗНЕС У ВОЄННИЙ ЧАС: ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ

©2023 ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 33.336.02.027
JEL: G32; H2; M10; M21

Ярошенко І. В. Бізнес у воєнний час: особливості оподаткування

У статті досліджено особливості податкової підтримки розвитку бізнесу під час воєнного періоду. Обґрунтовано заходи державної підтримки та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в період бойових дій. Встановлено особливості оподаткування видів економічної діяльності, на які розповсюджуються податкові пільги в період дії воєнного стану. Визначено, що на цей період в державі припинено проведення державного нагляду (контролю) та державного ринкового нагляду, але для запобігання неконтрольованому підвищенню цін на продукти і товари, які мають соціальну значущість, такі перевірки можуть проводитися. Проаналізовано особливості оподаткування підприємств за різними галузями економіки. Досліджено джерела формування Державного бюджету України в повоєнний період, що дало змогу визначити, що на сьогодні більша частина бюджету формується за рахунок податків та коштів від закордонних країн і міжнародних організацій. Виокремлено заходи щодо підтримки промисловості та бізнесу в повоєнний період. Обґрунтовано важливість сприяння розвитку соціальної складової постраждалих регіонів за рахунок створення необхідних умов для повернення громадян у такі регіони. Доведено необхідність розробки та впровадження заходів щодо повоєнного відновлення економіки країни з урахуванням раціональності та наявного соціально-економічного потенціалу територій. Досліджено регіональні особливості релокації підприємств малого та середнього бізнесу в період бойових дій. На основі цього визначено регіони, у яких знаходиться найбільша кількість релокованих підприємств, і регіони, з яких більшість підприємств вимушені були виїхати.

Ключові слова: воєнний стан, оподаткування підприємств, повоєнне відновлення, стимулювання бізнесу, підтримка суб'єктів господарювання, фінансові та податкові важелі.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Ярошенко Іван Васильович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (вул. Ярослава Мудрого, 25, Харків, 61002, Україна)

E-mail: linkipa78@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4183-9799>

UDC 33.336.02.027
JEL: G32; H2; M10; M21

Yaroshenko I. V. Business in Wartime: The Peculiarities of Taxation

The article examines the peculiarities of tax support for business development during the war period. The measures of the State support and stimulation of development of small and medium-sized businesses during the period of hostilities are substantiated. The article identifies the peculiarities of taxation of types of economic activity, which are subject to tax benefits during the period of martial law. It is determined that for this period the government has suspended the State supervision (control) and the State market surveillance, but in order to prevent an uncontrolled increase in prices for products and goods of social importance, such inspections can be carried out. The peculiarities of taxation of enterprises in different sectors of economy are analyzed. The sources of formation of the State Budget of Ukraine in the post-war period are examined, allowing to determine that today most of the budget is formed at the expense of taxes and funds from foreign countries and international organizations. Measures to support industry and business in the post-war are allocated. The importance of promoting the development of the social component of the affected regions by creating the necessary conditions for the return of citizens to such regions is substantiated. The necessity of developing and implementing measures for the post-war recovery of the country's economy is proved, taking into account the rationality and existing socioeconomic potential of the territories. The regional peculiarities of relocation of small and medium-sized businesses during the period of hostilities are examined. Based on this, the regions in which the largest number of relocated enterprises were situated and the regions from which most enterprises were forced to leave are determined.

Keywords: martial law, taxation of enterprises, post-war recovery, stimulation of business, support for economic entities, financial and tax levers.

Fig.: 1. **Bibl.:** 8.

Yaroshenko Ivan V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation, Kharkiv National Automobile and Highway University (25 Yaroslava Mudroho Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: linkipa78@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4183-9799>

За час війни підприємства різної форми власності зазнали суттєвих втрат, частина з яких опинилася в зоні бойових дій, деякі підприємства вимушені були перевести свій бізнес у більш безпечні регіони. Частина підприємств змогла продовжити свою діяльність, але є й такі що вимушені були закрити свій бізнес. Підприємства, які продовжують свою діяльність, з початку повномасштабного вторгнення мали проблеми через дефіцит сировини та матеріалів, втрату зв'язків з постачальниками, порушен-

ня логістичних сполучень, брак фінансування. Але з часом підприємства змогли адаптуватися до нових умов функціонування та налагодити свою діяльність, сприяючи працевлаштуванню населення, своєчасній сплаті податків та зобов'язань, що позитивно впливає на економіку регіонів та країни в цілому.

Проте в загальному масштабі ситуація з діяльністю бізнесу вкрай складна через бойові дії, які призвели до необхідності повної зміни вектора розвитку більшості підприємств, особливо у східних регіонах.

Для підтримки та розвитку бізнесу у воєнний час влада сприяла прийняттю відповідних нормативно-правових заходів, які мали на меті підтримку та спрощення діяльності підприємств, особливо в частині пільгового оподаткування. Тому одним із основних напрямів розвитку підприємства є формування виваженої податкової політики, яка, незважаючи на зовнішні зміни, не впливала б негативно на їх діяльність. Визначення результативності таких заходів та особливостей їх здійснення і пояснює актуальність обраного дослідження.

Питанням стимулювання та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні присвячено багато робіт закордонних і вітчизняних учених, серед яких можна виокремити роботи Д. Веймера, Д. Кейнса, Ф. Кене, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Ю. Авксентьева, М. Бех, З. Варналія, В. Мартиненко, Г. Одінцової, Є. Панченко та інших. Особливості податкового та бухгалтерського обліку висвітлені в роботах Ф. Бутинця, Н. Ткаченко, В. Ковальова, Ю. Іванова та інших. Проте особливості оподаткування підприємств у період воєнного стану та повоєнного відновлення не досліджувалися, оскільки для держави цей досвід був не актуальним до сьогодні.

Метою статті є дослідження розвитку бізнесу у воєнний час з урахуванням особливостей оподаткування.

У період здійснення бойових дій всі підприємства незалежно від форми власності та регіональної приналежності намагаються продовжити свою діяльність, наскільки дозволяє ситуація в регіоні, для забезпечення економічного розвитку територій, підтримки соціального становища суспільства та держави в цілому. Намагання «вижити» в цей період відбувається на всіх фронтах – воєнному, економічному, кібер, соціальному тощо. Для підтримки діяльності підприємств державні органи влади впровадили ряд відповідних заходів щодо підтримки та стимулювання їх діяльності. Серед основних заходів було прийняття ряд нормативних актів, які спрощують дозвільну систему здійснення діяльності, пільгове оподаткування, сприяння залучення додаткового фінансування. Одним із таких напрямів підтримки розвитку підприємництва в Україні було прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [4], яка сприяє запровадженню спрощеної системи отримання прав для здійснення виробничої діяльності без обов'язкового отримання відповідних дозвільних документів (ліцензій тощо). Проте така спрощена процедура не стосується підприємств, які займаються виробництвом, пов'язаним з небезпечними та радіоактивними речовинами, фармацевтичною галуззю, проведенням азартних ігор тощо. Спрощення процедури отримання дозволів

на такі види діяльності залишається незмінним. При здійсненні таких видів, на які потрібно отримувати дозвіл, після закінчення воєнного стану підприємства в установлений термін (не пізніше 1 місяця) мають звернутися до відповідних органів та отримати необхідні дозволи за звичайною процедурою згідно з чинним законодавством.

Також цією Постановою регламентується строк дії раніше отриманих ліцензій на виробництво, зберігання та продаж підкацизних товарів, які на момент дії воєнного стану вважаються дійсними та після закінчення якого продовження ліцензії повинно відбуватися протягом 30 днів після його припинення.

Загалом було зменшено кількість необхідного обов'язкового ліцензування діяльності на період воєнного стану з 600 до 50 видів. Такі дії уряду сприятимуть стимулюванню розвитку підприємницьких ініціатив у період воєнного стану.

Не залишились осторонь і зміни в трудовому законодавстві на період дії воєнного стану, а саме: робочий час було збільшено до 60 годин з одним обов'язковим вихідним на тиждень, запроваджено можливість припинення трудового договору. В зоні проведення активних бойових дій було запроваджено процедуру спрощеного припинення трудових відносин, звільнення від відповідальності в частині несвоечасного погашення заборгованості з оплати праці, за умови доведення роботодавцем таких ситуацій через бойові дії або інші поважні причини. На час воєнного періоду згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 212-р [8] було надано право юридичним особам здійснювати відповідні виплати з рахунків, на які було накладено арешт. Цільове призначення таких виплат поширюється на виплату оплати праці в розмірі, який не перевищує п'яти мінімальних заробітних плат у місяць на одного працівника та виплату податків на загальнообов'язкове соціальне страхування.

Також було введено відповідні новації в податковому законодавстві в питаннях оподаткування суб'єктів господарювання, зокрема таких, які мають дохід до 10 млрд грн і мають право платників податків 3 групи (ставка податку 2%), ПДВ 20% на території держави не застосовується та знято обмеженість кількості працівників. На період дії воєнного стану Урядом було скасовано податкові перевірки, окрім випадків фактичних перевірок. Такі нововведення збігаються з позицією Національного банку в питаннях здійснення безготівкових операцій для підтримки економіки в існуючих умовах.

На час воєнного стану урядом було скасовано всі пені та штрафні санкції щодо несвоечасної виплати зобов'язань. Також слід відмітити, що згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303 [5] на цей період було припинено проведення державного контролю та державного ринково-

го контролю, але за необхідності, для запобігання неконтрольованому підвищенню цінової політики, які мають соціальну значущість, такі перевірки можуть проводитися. Звітність платників податків надається відповідним органам у термін протягом 90 календарних днів після скасування воєнного стану за наявності технічної можливості.

Важливим аспектом підтримки сфери виробництва харчових продуктів є дозвіл на реалізацію імпортованої продукції іноземною мовою за технічної відсутності її перекладу. Але при цьому партії зазначених продуктів повинні містити інформацію про харчові продукти державною мовою. Реалізація та імпорт тютюнових виробів здійснюється за встановленими кодами маркування відповідно до вимог країн ЄС без дотримання вимог щодо маркування такої продукції за українським законодавством. Обіг такої продукції дозволяється в термін трьох місяців після закінчення дії воєнного стану.

Гостро для держави постає питання підтримки аграрного сектора економіки, оскільки від результативності посівної компанії залежить розвиток аграрного сектора та рівень продовольчої безпеки держави [1; 3]. На тлі підвищення цін на паливе на рівні держави було запроваджено відповідні заходи щодо зниження цінової політики та запобігання його дефіциту за рахунок дозволу на реалізацію палива, яке відповідає екологічним стандартам Євро-2 та Євро-3. Для продукції нафтопереробки, бензину, скрапленого газу, пропану було запроваджено нульову ставку акцизного податку. Було знижено ставку ПДВ для реалізації пального з 20% до 7% відповідно.

Втім, незважаючи на заходи Уряду щодо мінімізації ризиків та підтримки бізнесу, неможливо в умовах високою мінливості зовнішнього середовища та невизначеності врахувати всі можливі ризики та форс-мажорні обставини. На час воєнного стану офіційно було визначено дію форс-мажорних обставин, які пов'язані з військовими діями з боку Росії. Настання таких подій дозволяє на час дії воєнного стану відтермінувати виконання своїх зобов'язань бізнесу. Проте при реалізації таких норм слід врахувати договірні зобов'язання з контрагентами, провести аналіз умов невиконання зобов'язань, підготувати відповідний пакет доказових документів у рамках чинного законодавства, що дасть змогу підтвердити причинно-наслідкові зв'язки невиконання своїх зобов'язань у межах правового поля.

Податкова підтримка та фінансове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах війни є одними з вагомих інструментів підтримки та розвитку економіки, оскільки основним джерелом наповнення державного та регіонального бюджетів є податки та збори з бізнесу. Розвиток економіки та бізнесу знижує рівень соціальної напруги серед населення завдяки створенню робочих місць та вчасної виплати заробітної плати. Доходи державного бюджету України за період 2021 р. і за неповні три місяці 2023 р. наведено на *рис. 1*.

Як видно з *рис. 1*, структура податкових надходжень за аналізований період суттєво не змінилася. Основу державного бюджету формують податкові надходження, внутрішні податки на товари та послуги, неподаткові надходження та з 2022 р. – кошти від

Рис. 1. Доходи Державного бюджету України за статтями доходів, млн грн

Джерело: узагальнено на основі [2].

закордонних країн і міжнародних організацій. Так, у 2023 р. структура податкових надходжень зменшилася порівняно з попередніми періодами, оскільки у 2022 р. більшість підприємств, які здійснювали значні податкові відрахування, знаходилися на територіях, де відбуваються більш активні бойові дії, або на тих, які є тимчасово окупованими, що вплинуло на результати їх діяльності та, як наслідок, на податкові відрахування до бюджету. Збільшилися внутрішні податки на товари та послуги порівняно з 2022 р., що характеризує поживлення внутрішнього ринку товарів та послуг.

За аналізований період 2023 р. структура доходів бюджету суттєво збільшилася в статті коштів від закордонних країн і міжнародних організацій – з 0,1% у 2021 р. до 30,96% у 2023 р. Підтримка закордонних партнерів відіграє важливу роль у сприянні економічному та соціальному розвитку держави. Підтримка соціального сектора здійснюється завдяки відповідним грошовим виплатам і гуманітарній допомозі. Економічна підтримка стосується сприяння розвитку малого та середнього бізнесу завдяки відповідним грантам для розвитку підприємництва, участі в іноземних бізнес-структурах.

Своєю чергою, Уряд розробив ряд заходів для підтримки вітчизняної економіки та сприяння розвитку підприємництва, а саме: було підтримано законопроекти щодо підтримки економіки та промисловості під час воєнного стану за рахунок таких заходів. Проекти відповідних змін до законодавчих актів було винесено на розгляд Верховної Ради України [7]. Основними заходами щодо підтримки промисловості та бізнесу є:

- ✦ звільнення від мита та податків обладнання, яке імпортується для власного виробництва, без права відчуження такого строком на п'ять років з дати його ввезення;
- ✦ звільнення від сплати податків та мита обладнання, яке призначене для професійно-технічної освіти – для закладів, що займаються підготовкою кадрів для підприємств;
- ✦ звільнення від сплати ренти за користування надрами для видобутку залізної руди;
- ✦ звільнення від сплати ренти підприємств енергетичної галузі за використання водних ресурсів;
- ✦ збільшення строків зареєстрованих РРО до кінця дії воєнного стану.

Такі заходи та виділення фінансових коштів для розвитку та підтримки бізнесу дозволили перемістити близько 760 підприємств у більш безпечні регіони, і 588 з них уже поновили свою роботу [6]. У межах програми підтримки бізнесу було зареєстровано 1 863 суб'єкти господарювання, які потребували такої підтримки. Найбільше потребували релокації підприємства з Харківської, Київської, Донецької, Дніпропетровської та Запорізької областей. Найчастіше під-

приємці обирали для поновлення свого бізнесу такі регіони, як Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська та Хмельницька області [1].

Підтримка та стимулювання підприємств малого та середнього бізнесу позитивно впливає на соціально-економічний стан регіонів, оскільки сприяє створенню робочих місць, податковим відрахуванням до місцевого та державного бюджетів, тим самим підтримуючи загальноекономічний стан країни. Незважаючи на намагання держави та регіональних органів влади створити відповідні сприятливі умови для розвитку та діяльності бізнесу, економічний розвиток підприємств залежить, передусім, від самих суб'єктів господарювання. Попри складні умови існування, важливим є податкова культура та соціальна відповідальність бізнесу. В умовах високої кризи держава повинна врахувати досвід провідних країн у питаннях податкових стимулів та зниження рівня тіньової економіки.

Суттєві податкові зміни призводять до збільшення податкових ризиків для підприємств, що негативно впливає на їх адаптивну спроможність до нових умов господарювання. Швидкість і результативність адаптації підприємств до таких умов залежить від ефективності діяльності внутрішніх підрозділів, на які покладено відповідні функції. В умовах високої мінливості та невизначеності ймовірність ризику та його наслідків можна спрогнозувати лише за допомогою експертних оцінок. Сутність використання таких методів полягає в залученні послуг аудиторів та консультантів, податкових інспекторів, які більш компетентно володіють відповідною інформацією та в змозі спрогнозувати розвиток подій на відповідну перспективу. Для великих підприємств залучення таких експертів фінансово є виправданим кроком, проте для малого та середнього бізнесу вартість таких послуг є досить великою.

На сьогодні суб'єкти господарювання переважно стикаються з ризиками економічного, фінансового та безпекового характеру, оскільки зовнішнє оточення підпорядковане загальній безпековій ситуації в країні, яка впливає на всі сфери суспільного та економічного життя. Мінімізувати податкові ризики на сьогодні можливо завдяки вчасній сплаті податків та зборів. Проте спроможність їх виплат залежить від економічного розвитку самого суб'єкта оподаткування. Велика частка підприємств, які не перемістили свій бізнес з регіонів активних бойових дій або прифронтових територій, мають проблеми з поставками сировини та матеріалів, зниженням попиту на власну продукцію через низьку платоспроможність населення. Більшість підприємств вимушені були звільнити працівників, що також негативно вплинуло на соціальну напругу в регіоні. Доставка товарів та послуг у регіони активних бойових дій на сьогодні усклад-

нена, а на деяких територіях навіть неможлива через постійні обстріли. У таких ситуаціях підприємства не в змозі здійснювати свою господарчу діяльність і, як наслідок, відповідати за своїми зобов'язаннями.

Проте вже сьогодні перед бізнесом і владою постає питання розробки відповідних заходів щодо відновлення спроможності бізнесу в регіонах у повоєнний період. Розроблена Урядом програма відновлення економіки держави включає питання розвитку малого та середнього бізнесу в частині стимулювання їх відновлення та розвитку. На регіональному рівні необхідно також розробляти відповідні заходи, оскільки саме на містах можна більш об'єктивно врахувати всі особливості здійснення господарської діяльності, визначити потребу у відновленні тих чи інших галузей та підприємств.

Доцільність відновлення зруйнованих великих підприємств має визначатися на рівні органів влади та бізнес-структур. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу потребує формування відповідних умов для його повернення та розвитку після закінчення бойових дій. Саме малий і середній бізнес у регіональному аспекті є тією рушійною силою, яка спроможна економічно задовольнити потреби населення у відповідному попиті та пропозиції на певні види товарів та послуг, забезпечити робочі місця та наповнення місцевих бюджетів за рахунок податкових відрахувань.

Функція сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в регіональному розрізі повинна більше покладатися на територіальні громади, які об'єктивно та всебічно орієнтують на відповідні цілі на конкретній території щодо її економічного зростання з урахуванням її існуючого потенціалу. Від розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах великою мірою залежить повернення населення в ці регіони, оскільки відсутність роботи та житлового фонду зумовлюють міграцію населення в інші регіони та за кордон у пошуках можливості до існування. Економічний розвиток регіонів сприятиме і соціальному розвитку та зменшенню міграції населення. Підтримка соціальної складової при відновленні територій повинна базуватися не тільки на відновленні житлового фонду, але й на забезпеченні робочих місць, що вирішується на основі поєднання зусиль бізнесу та влади в реалізації таких напрямів. Акумуляування зусиль і фінансових ресурсів від міжнародних партнерів має сприяти вирішенню цих нагальних питань у короткостроковій перспективі на територіях, в яких це можливо здійснювати з огляду на безпекову ситуацію.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведений огляд змін у податковому законодавстві для підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в період воєнного стану дозволив зробити такі висновки.

Держава за допомогою регулювання нормативно-правового забезпечення оподаткування сприяла спрощенню процедур отримання дозволів на здійснення відповідних видів економічної діяльності та розвитку малого та середнього бізнесу, що дозволило суб'єктам господарювання продовжити свою діяльність або відкрити новий бізнес.

Було здійснено підтримку релокованих підприємств завдяки участі в грантах і державних програмах з фінансування розвитку економічної діяльності, що сприяло розвитку підприємницьких ініціатив у різних регіонах.

Стимулювання та підтримка бізнес-структур дозволила зберегти частину робочих місць і заробітної плати, що знижує рівень соціальної напруженості в суспільстві.

Економічний розвиток підприємства сприяє наповненню бюджетів різного рівня за рахунок здійснення податкових виплат. Завдяки спрощеній системі оподаткування більшість підприємств були спроможні здійснювати свою діяльність та результативно відповідати за своїми зобов'язаннями перед бюджетом і контрагентами.

Податкове регулювання окремих видів економічної діяльності дозволило уникнути зниження пропозиції на відповідні товари та послуги, що також позитивно вплинуло на соціально-економічний стан у країні.

Разом із тим, перед регіональними, державними органами влади та бізнес-структурами різного рівня постають завдання з розробки та впровадження заходів щодо повоєнного відновлення держави в короткостроковій перспективі, а в довгостроковій перспективі – відновлення економіки на засадах сталого розвитку. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Денис Шмигаль: Нова програма Уряду дозволить відновити роботу частини бізнесів / Урядовий портал. 14.10.2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-nova-prohrama-uriadu-dozvolyt-vidnovyty-robotu-chastyny-biznesiv>
2. Доходи Державного бюджету України / Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/>
3. Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні (жовтень 2022) / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/4744>
4. Постанова Кабінету Міністрів «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-p#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» від 13.03.2022 р. № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-p#Text>

6. Програма релокації підприємств / Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
7. Проект Закону «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо додаткової підтримки вітчизняної промисловості та бізнесу під час воєнного стану» від 28.12.2022 р. № 8299. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-mitnogo-kodeksu-ukraini-shchodo-dodatkovoi-pidtrimki-vitchiznyanoi-promislovosti-ta-biznesu-pid-chas-voennogo-stanu>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про забезпечення здійснення розрахунків підприємств, установ, організацій в умовах воєнного стану» від 11.03.2022 р. № 212-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212-2022-p#Text>

REFERENCES

“Denys Shmyhal: Nova prohrama Uriadu dozvolyt vidnovyty robotu chastyny biznesiv” [Denys Shmyhal: The Government’s New Program Will Allow Some Businesses to Resume Operations]. *Uriadovyi portal*. October 14, 2022. [https://www.kmu.gov.ua/news/denys-](https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-nova-prohrama-uriadu-dozvolyt-vidnovyty-robotu-chastyny-biznesiv)

[shmyhal-nova-prohrama-uriadu-dozvolyt-vidnovyty-robotu-chastyny-biznesiv](https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-mitnogo-kodeksu-ukraini-shchodo-dodatkovoi-pidtrimki-vitchiznyanoi-promislovosti-ta-biznesu-pid-chas-voennogo-stanu)
 “Dokhody Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy” [Revenues of the State Budget of Ukraine]. *Minfin*. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/> [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-mitnogo-kodeksu-ukraini-shchodo-dodatkovoi-pidtrimki-vitchiznyanoi-promislovosti-ta-biznesu-pid-chas-voennogo-stanu> [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-p#Text>
 [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-p#Text>
 [Legal Act of Ukraine] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212-2022-p#Text>
 “Ohliad instrumentiv pidtrymky biznesu v period voiennoho stanu v Ukraini (zhovten 2022)” [Overview of Business Support Tools During the Period of Martial Law in Ukraine (October 2022)]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. <https://niss.gov.ua/en/node/4744>
 “Prohrama relokatsii pidpriemstv” [Enterprise Relocation Program]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>

УДК 368.02

JEL: D81; G22; G32

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-142-149>

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ РИЗИКУ В СТРАХУВАННІ ТА ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

©2023 ЮДІНА С. В., ЛИСА О. В., ГУРЖИЙ Т. О.

УДК 368.02

JEL: D81; G22; G32

Юдіна С. В., Лиса О. В., Гуржий Т. О. Теоретичні та методичні підходи до аналізу ризику в страхуванні та перестраховування

Метою статті є подальший розвиток теоретичних і методичних підходів до перестраховування ризиків з метою забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Запропоновано підхід до аналізу ризику в страхуванні та перестраховування. Введення понять повної та часткової невизначеності та їх співвідношення з поняттям ризику дозволили уточнити поняття ризику та сформулювати його у формі фінансово-економічної категорії. Під терміном «ризик» запропоновано розуміти суб’єктивну оцінку об’єктивної невизначеності, що описує множинність змін рівноважної стійкості соціально-економічної системи та виражена у формі функції випадкової події. Також запропоновано дещо уточнене поняття страхового ризику, під яким розуміється значний за своїми наслідками для громадян і суб’єктів господарювання ризик, який може бути оцінений з точки зору ймовірності настання страхового випадку, кількісних розмірів можливої шкоди та має ознаки частоти й обмеженості в просторі й у часі. Зазначено, що уточнення критеріїв страхового ризику в загальній класифікаційній системі ризиків страхової організації дозволяє здійснити оцінку необхідності перестраховування залежно від типів розподілу ризику. Аналіз особливостей і динаміки страхового ризику, розрахунку страхових тарифів дозволяє обґрунтувати необхідність перестраховування за кожним типом страхового ризику. Запропоновано для розроблення моделі аналізу перестраховальної діяльності страховика на основі теорії прийняття рішення в умовах повної та часткової невизначеності використовувати критерії теорії ігор: критерій Вальда, критерій Свіджа, критерій Гурвіца. Для аналізу реальної фінансової стійкості пропонується вводити коригування в чинні методичні підходи, додавши передане в перестраховування та коефіцієнти ризику, що присутній у діяльності страховика; крім того, пропонується враховувати вплив форм і видів перестраховальних договорів на фінансову стійкість компанії. Запропоновані теоретичні та методичні положення та висновки можуть бути використані при прийманні ризиків на відповідальність страховика та подальшому їх перерозподілі.
Ключові слова: страхування, перестраховування, страховий ризик, оцінка фінансової стійкості, повна невизначеність, часткова невизначеність, модель перестраховальної діяльності.

Рис.: 1. Бібл.: 9.

Юдіна Світлана Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку, Дніпровський державний технічний університет (вул. Дніпробудівська, 2, 51918, Україна)

E-mail: Yusv0763@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8318-4172>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57214117058>